

فهرست

پیشگفتار	۱
بخش اول: محیی‌الدین بن عربی	۱۱
نگاهی کلی به زندگی و آثار	۱۱
الف. ۱. خانواده	۱۴
الف. ۲. نسب	۱۶
الف. ۳. کنیه	۱۶
الف. ۴. تولد، جوانی و محیط پرورش	۱۷
الف. ۵. نخستین استادان طریقت تحقیق و احوال او در بدایت امر	۲۰
الف. ۶. ازدواج و فرزندان	۲۹
الف. ۷. سفرها	۳۱
الف. ۸. درگذشت	۳۸
ب. آثار	۳۹
ب. ۱. اسلوب تألیف	۴۰
ب. ۲. فهرست کتاب‌ها و موضوعات اصلی آنها که خود او استخراج کرده است	۴۶
ج. دیدگاه‌های کلی	۷۱
د. تأثیرات	۷۴
بخش دوم: وجود و مراتب آن	۷۹
اصطلاح و تاریخ	۷۹
الف. اصطلاح	۸۱
ب. تاریخ: دیدگاه‌های پیش از ابن عربی	۸۴
ب. ۱. وجود در منابع غیر اسلامی و دیدگاه‌های کلی درباره مراتب آن ..	۸۸
ب. ۲. اساطیر	۸۸
ب. ۱. الف. تاریخ ادیان	۹۹
ب. ۱. ج. تاریخ فلسفه	۱۱۲
ب. ۱. د. نظریه‌های علوم کهن و ابن عربی	۱۲۷
ب. ۲. دیدگاه ابن عربی درباره آموزه‌ها و اندیشه‌های متفکران اسلامی ..	۱۴۴
ب. ۲. الف. فلاسفه مسلمان	۱۴۵

ب. ۲. ب. متکلمان	۱۵۲
ب. ۲. ج. صوفیان	۱۵۵
ب. ۲. د. دیدگاه‌های متفکران اسلامی و ابن عربی	۱۷۰
بخش سوم: وجود و مراتب آن در نظر ابن عربی	۱۸۵
وجود و مراتب الوجود	۱۸۵
الف. هستی‌شناسی دیدگاه‌ها و مآخذ	۱۸۷
الف. ۱. قرآن کریم	۱۸۷
الف. ۲. احادیث	۲۰۲
الف. ۳. تجلیات و هستی‌شناسی مستفاد از این مآخذ	۲۲۳
ب. اولین تفسیر وجود یا «یافتن»	۲۳۳
ج. تفسیر دوم وجود یا «شدن»	۲۴۵
ج. ۱. وجود مطلق لاتعین	۲۵۰
لاتعین	۲۵۰
ج. ۱. الف. «عدم» به عنوان عینیت لاتعین	۲۵۴
ج. ۱. ب. انتقال وجود مطلق از حالت لاتعین به حالت تعین	۲۵۷
وجود مطلق: وجود اضافی	۲۵۷
ج. ۱. گذر وجود مطلق به تعین و جایگاه بیان نمادین	۲۷۲
نمادپردازی باطن/ظاهر	۲۷۳
نمادپردازی بخار ابر اَب اَب اَب یخ	۲۷۴
نمادپردازی هسته-درخت	۲۷۴
نمادپردازی سماوی درخت نکاح	۲۷۶
نمادپردازی آدم/حوای سماوی	۲۷۸
نمادپردازی مرغان	۲۷۸
نمادپردازی وحدت-کثرت	۲۸۱
نمادپردازی نور-سایه	۲۸۶
نمادپردازی رنگ	۲۸۷
نمادپردازی عکس-آینه	۲۸۸
نمادپردازی هنرمند/هنر	۲۹۱
نمادپردازی نقطه/دایره	۲۹۲
نمادپردازی حروف (علم الحروف)	۲۹۳
ج. ۲. حقیقت محمدیه اولین تعین از وجود مطلق	۲۹۸
تعین اول	۲۹۸
ج. ۳. تولد تعین ثانی	۳۰۸

۳۰۸	تعیین ثانی
۳۱۰	ج. ۳ الف. نقش اسما و صفات الهی در ظهور موجودات
۳۱۶	ج. ۳ ب. الگو شدن این اسمای الهی در وجود اعیان ثابته
۳۱۹	ج. ۳ ج. لاتعیین + ارزیابی جامع سه مرتبه نخستین
۳۲۲	ج. ۴. مرتبه ارواح
۳۲۳	ج. ۵. مرتبه مثال
۳۲۴	ج. ۶. مرتبه شهادت
۳۲۴	ج. ۷. مرتبه انسان
۳۲۵	د. معارضات و مؤیدات بعدی
۳۲۵	د. ۱. مسئله وحدت وجود
۳۲۸	د. ۲. وجود در شهود یا شهود در وجود
۳۳۱	بخش چهارم: تأثیرات دیدگاه‌های ابن عربی درباره وجود
۳۳۳	الف. تأثیرات ویژه دیدگاه ابن عربی درباره وجود
۳۳۷	ب. تأثیرات عام وجودشناسی ابن عربی
۳۳۹	نتیجه

محمود ارول قلیچ

در استانبول به دنیا آمد. از دانشکده علوم سیاسی دانشگاه استانبول فارغ‌التحصیل شد. با تدوین پایان‌نامه‌ای تحت عنوان «تفکر هرمتی و هرمنوتیک در پرتو منابع اسلامی» به دریافت مدرک کارشناسی ارشد نایل آمد؛ با رساله «وجود و مراتب آن از دیدگاه محیی‌الدین بن عربی» درجه دکتری گرفت. وی از سال ۲۰۰۸-۲۰۰۵ میلادی ریاست موزه آثار اسلامی را برعهده داشت. در حال حاضر رئیس انجمن نسخ خطی دانشگاه کمبریج است، در انجمن محیی‌الدین بن عربی که مرکز آن در آکسفورد است، عضویت افتخاری دارد و دبیر کل اتحادیه کنفرانس کشورهای عضو کنگره اسلامی است. کتابهای صوفی و شعر و سفر به مبدأ (ترجمه داود وفایی، تهران ۱۳۹۰) نوشته اوست.

پیشگفتار کتاب

کتابی که در دست دارید رسالهٔ دکتری من است که در سال ۱۹۹۵، از آن دفاع شده و چهارده سال بعد به صورت کتاب درآمد است. معمولاً سیر تحول پایان‌نامه به کتاب نیازمند زمان است. شاید برای آنکه مفاهیم و نظرها تا حدی پخته‌تر و شفاف‌تر شوند. وسواس پژوهشگر نیز گاهی این انتظار را به تأخیر بیشتر می‌اندازد و حتی گاهی سبب به سامان نرسیدن آن می‌شود. صدها پایان‌نامه که رنگ آفتاب ندیده‌اند، گویای این حقیقت [در مخازن کتابخانه‌های دانشکده‌ها] هستند. برخی از آنها هم به صورت کُپی در دست علاقه‌مندان دیده می‌شوند. در پژوهش‌های جدید، گاهی با ذکر منابع و گاهی بدون آن، به شیوه‌ای غیراخلاقی، این پایان‌نامه‌ها را غارت می‌کنند. اگر برادر ارجمند ندیم تان^۱ نبود، شاید سرنوشت این پایان‌نامه هم شبیه آن یکی‌ها می‌شد و تنها به صورت کپی در دست علاقه‌مندان باقی می‌ماند. او بود که این پایان‌نامهٔ پُرپانوشت دانشگاهی را آسان‌یاب کرد و تصحیحات و تعدیلات لازم را در آن اعمال نمود تا کتاب جامهٔ کنونی را بر تن کند. از این رو، از ایشان سپاسگزارم.

اما مأخذ علمی مورد استفاده در رساله متأسفانه روزآمد نشده است. باید خاطرنشان کرد که از زمان تألیف رساله تا امروز متن‌های جدیدی کشف شده، کتاب‌ها و مقالاتی انتشار یافته، و پایان‌نامه‌هایی نیز فراهم آمده است؛ در بسیاری از کشورهای جهان همایش‌های بین‌المللی با محور این عربی برپا شده است که مؤلف در اکثر آنها شرکت داشته است. با این همه، آنچه به ما در انتشار

1. Nedim Tan

این کتاب جرئت بخشید، این بود که هیچ‌کدام از این مطالعات، دیدگاهی جدید در راستای تغییر خط سیر علمی پایان‌نامه عرضه نکرد. اساساً در دانش‌های سنتی اگر حقیقت در پرتو کشفیات جدید روشنتر می‌شد، مصاب به شمار می‌آمد. مایه افتخار است که رساله حاضر، پس از تأسیس شاخه علمی تصوف در نظام دانشگاهی ترکیه، اولین رساله در این رشته است. اینکه در میان دانشگاه‌های جهان در این شاخه اصلی علمی و جوان، تنها در کشور ما، از زمان تأسیس این رشته تا امروز صدها پایان‌نامه با ارزش به نام علم تصویب و دفاع شده است، واقعاً مایه افتخار است. امید است با تألیف و انتشار پژوهش حاضر درباره محیی‌الدین بن عربی شاخه تصوف به عنوان یک رشته علمی تأسیس شود و گشایش‌های بعدی را موجب گردد. بار دیگر از برادرم ندیم تان و انتشارات صوفی به پاس کوشش‌شان در نشر این کتاب سپاسگزارم.

مؤلف